

Научные сообщения

УДК 658.011

ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОНКУРЕНТОСТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

Андрєєва Є. Л.

Удосконалено понятійно-категоріальний апарат з проблематики дослідження формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємств машинобудування шляхом встановлення логічного взаємозв'язку між базовими поняттями «стійкість», «конкурентостійкість підприємства», «організаційний потенціал», «управлінський потенціал», «організаційно-управлінський потенціал», який, на відміну від існуючих, базується на взаємозв'язку та взаємодоповненні функціональних і сутнісних особливостей окремих понять та дає змогу удосконалити теоретико-методичне підґрунтя дослідження.

Ключові слова: *стійкість, конкурентостійкість підприємства, організаційний потенціал, управлінський потенціал, організаційно-управлінський потенціал, галузь машинобудування.*

Важливість розвитку галузі машинобудування нерозривно пов'язане зі створенням нових засобів виробництва, закладанням основ для енерго- і ресурсозбереження виробництва, підвищенням якості нового кінцевого продукту, з однієї сторони, з іншої - розвиток машинобудування безпосередньо впливає на функціонування супутніх галузей та зумовлює стан промислового потенціалу держави та її конкурентоспроможність на зовнішніх ринках. Непристосованість до сучасних ринкових умов моделі управління, розірвані промислові та наукові зв'язки, відсутність інноваційного прогресу в галузі вказують на актуальність наукового обґрунтування теоретичного базису забезпечення конкурентостійкості як ключової складової конкурентоспроможності, визначення науково-методичних основ аналізу та оцінки конкурентостійкості, та формування потенціалу конкурентостійкості машинобудівного підприємства, зокрема в організаційно-управлінському аспекті. Розв'язання цієї проблеми вимагає її всебічного вивчення і теоретичного обґрунтування, що частково в різних аспектах було здійснено рядом вітчизняних та зарубіжних вчених.

Дослідженням одного з найважливіших понять ринкової економіки - «конкурентостійкість підприємства», а також обґрунтуванням необхідності його забезпечення та утримання в умовах мінливості навколишнього середовища, займалися багато провідних фахівців, серед яких В. Л. Дикань [1], В. В. Чернега [3], Сторожилова У. Л. [2] та ін. Одним з напрямків забезпечення конкурентостійкості підприємств машинобудування є ефективне використання їх організаційно-управлінського потенціалу (ОУП), що потребує уточнення понять «стійкість», «конкурентостійкість підприємства», «організаційний потенціал», «управлінський потенціал», «організаційно-управлінський потенціал», які логічно поєднуються в цілісну економічну категорію «організаційно-управлінський потенціал конкурентостійкості підприємства». Слід відзначити, що проблематика досить чітко простежується у багатьох наукових працях відомих вчених, проте єдність у підходах до визначення сутності та формування окреслених понять відсутня та потребує уточнення. У зв'язку з цим, **метою роботи** є систематизація та узагальнення поглядів відомих вчених на формування теоретичного базису організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємств машинобудування.

Для більш детального та глибшого розуміння поняття «конкурентостійкості» вважаємо за доцільне проаналізувати категоріальний апарат у склад якого воно входить, а саме базове поняття «конкурентоспроможність». Відзначимо різноманітність підходів до визначення сутності поняття «конкурентоспроможність», що подано на рис. 1. Виходячи з проведених автором досліджень зробимо висновки. По-перше, конкурентоспроможність підприємства нерозривно пов'язана з внутрішніми наявними чи потенційними можливостями підприємства, що дають змогу протистояти суперникам у конкурентній боротьбі, а отже з конкурентним потенціалом підприємства. По-друге, щоб

бути конкурентоспроможним підприємство повинно володіти певними характеристиками, що будуть не тільки відрізняти його від інших підприємств, а й забезпечувати переваги над конкурентами, а отже мати конкурентні переваги. По третє, конкурентоспроможність є передумовою наявності у підприємства певної частки ринку – його конкурентні позицію та статус підприємства на ринку.

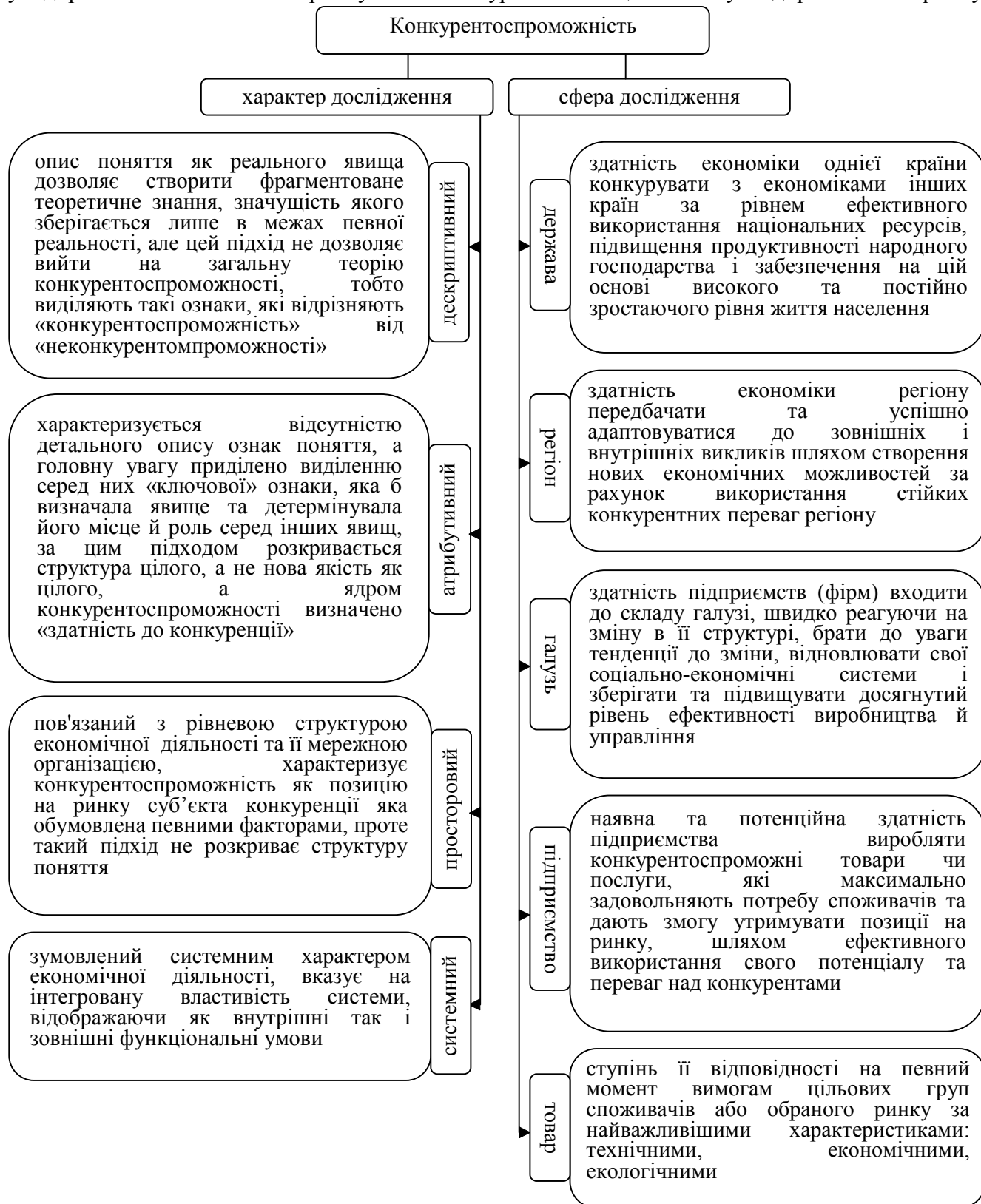

Рис. 1. Класифікація підходів до визначення поняття конкурентоспроможність

Тобто, конкурентоспроможність підприємства розкриває наявну та потенційну здатність підприємства виробляти конкурентоспроможні товари чи послуги, які максимально задовольняють потребу споживачів та дають змогу утримувати позиції на ринку, шляхом ефективного використання свого потенціалу та переваг над конкурентами. Однак конкурентоспроможність – це поточ-

на характеристика підприємства, на відміну від конкурентостійкості, яка визначає стан підприємства у довгостроковій перспективі. Проте конкурентоспроможність є поточною характеристикою функціонування підприємства, а для підприємств машинобудівної галузі вкрай необхідно стимулювати попит споживачів та підтримувати свої позиції на ринку у довгостроковій перспективі, так як продукція машинобудування є матеріало- та наукомісткою та важко реалізується. Тому постає необхідність досягнення балансу між витратами на виробництво та корисністю споживання та ще й в умовах конкурентного середовища. Зважаючи на це підприємства машинобудівної галузі повинні не тільки підтримувати достатній рівень конкурентоспроможності у теперішньому, а й постійно підвищувати свою конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі, а отже йде мова про забезпечення конкурентостійкості.

Поняття «конкурентостійкість підприємства» також, як і «конкурентоспроможність підприємства», не має чіткого визначення спираючись на морфологію ключового слова у визначенні конкурентостійкості розглядають як здатність, спроможність чи можливість підприємства, як характеристику та ефективність його діяльності, як процес. Аналіз різних підходів до визначення дозволив виділити складний характер поняття конкурентостійкості підприємства. Так, Дикань В. Л [1, с. 42] враховуючи динамічний характер функціонування підприємства у часі та наявність конкурентного середовища, стверджує, що конкурентостійкість – це динамічний процес специфічних відносин між виробниками однієї і тієї самої або аналогічної продукції, тобто стабільність становища на ринку одного виробника відносно іншого. Позитивним є й те, що визначення вказує місце підприємства відносно конкурентів. Про зв'язок з конкурентною позицією підприємства на ринку наголошує й Сторожилова У. Л. [2], розглядаючи конкурентостійкість як здатність забезпечити кращу позицію в порівнянні з конкуруючою компанією. А Чернега В. В. у роботі [3, с. 20], в свою чергу, стверджує, що конкурентостійкість підприємства не тільки дає можливість втримати свою конкурентну позицію, а й розширити.

У визначеннях спостерігається зв'язок і з іншими категоріями теорії конкуренції, а саме з конкурентними перевагами та потенціалом. Наявність конкурентний переваг створить найкращі можливості для заохочення та збереження споживачів, а утримання переваг з плином часу може бути забезпечене лише за умови стійкості підприємства. У цьому контексті конкурентостійкість розглядається Миргородською О. О. [4], як здатність економічного суб'єкта створювати, розвивати і зберігати в стратегічному періоді конкурентні переваги, тобто як розподілена в часі конкурентоспроможність. Що стосується потенціалу підприємства, то Миргородська О. О. виокремлює складові потенціалу підприємства, а саме фінансовий і інтелектуальний потенціали на основі росту технологічної і управлінської складової в контексті ідеології розвитку підприємства, ефективного використання яких економічними суб'єктами пов'язує з конкурентостійким станом. Проте ефективного використання лише цих двох потенціалів недостатньо для забезпечення всебічної стійкості. Тому погодимося з Мохначевим С. А. [5, с. 15], який розглядає конкурентостійкість як здатність формувати та використовувати в довгостроковій перспективі саме сукупний потенціал, що забезпечує підприємству стійке ринкове положення, реалізацію його пріоритетних цілей, партнерську співпрацю та економічні переваги порівняно з іншими на обраному ринку.

Забезпечення стійкості функціонування підприємства в умовах ринкової конкуренції, наслідків глобальної фінансової кризи, важкодоступності кредитних ресурсів, зменшення платоспроможного споживчого попиту є безперечно стратегічно важливим завданням для підприємства галузі машинобудування, так як тільки всебічно стійке підприємство зараз здатне забезпечити стабільний розвиток у майбутньому.

Поняття «стійкість» – міждисциплінарна, застосовується в різних науках і дослідженнях, змінюючи зміст у часі. З економічної точки зору стійкість розглядають як одне з понять концепції економічної рівноваги (сталість, постійність, непідвладність ризику втрат і збитків), згідно з якою досягнення та утримання рівноважного стану в економіці належить до найважливіших мікро- і макроекономічних завдань. Із даної концепції випливає, що економічні суб'єкти намагаються перевести економічну систему в оптимальний стан, розглядаючи його як рівноважний, котрий у даному контексті асоціюється з поняттям стійкості [6, с. 770]. Для ефективного функціонування підприємству замало

бути лише у рівноважному стані, оскільки будучи стійким до впливу різних збурюючих факторів воно може не розвиватися. У такому випадку підприємство може чекає криза або загибель. Тому розглядаючи стійкість підприємства вважаємо за доцільне говорити про стан динамічної рівноваги, а вплив негативних чинників виведе підприємство або на новий або на попередній щабель розвитку. Тобто під стійкістю підприємства розуміємо динамічний стан рівноваги, у який повертається підприємство несприятливого відхилення за межі її допустимого значення під впливом збурюючих впливів за рахунок власних ресурсів. Стійкість, як динамічна характеристика поведінки підприємств, в багато в чому залежить від специфічних особливостей самого підприємства, у тому числі в контексті конкурентостійкості, від особливостей, заснованих на конкурентних перевагах та конкурентному потенціалі.

Отже, конкурентостійкість підприємства – здатність суб'єкта господарювання при ефективно-му використанні конкурентних потенціалу та переваг забезпечувати конкурентоспроможність, стійке та захищене від негативних зовнішніх та внутрішніх факторів ринкове положення у довгостроковій перспективі, що створить підґрунтя для подальшого розвитку підприємства, розширення його ніші в стратегічних зонах господарювання та створення нових переваг у порівнянні з конкурентами. Конкурентостійкість підприємства безперечно залежить від того, на якому рівні вирішуються управлінські завдання, на скільки узгоджені і гармонійні дії виконавців, а отже безпосередньо залежить від ОУП.

Поняття потенціал останні кілька років досить часто використовується як у науковій літературі, так і у публічних виступах. Останнім часом вийшло кілька монографій (Гавва В. Н., Лапін Е. В., Отенко І. П., Малярець Л. М., Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олексюк О. І.), які присвячені комплексному розгляду проблем формування потенціалу підприємства та його характеристик в умовах системної соціальної модернізації перехідних суспільств. Потенціал підприємства доцільно розуміти як сукупність наявних та потенційних ресурсів і можливостей, що можуть бути мобілізовані для досягнення стратегічних та тактичних організаційних цілей. Жоден із цих ресурсів сам по собі не почне діяти, поки він не буде приведений у дію раціонально, цілеспрямовано, відповідно до місії та завдань щодо реалізації місії й цілей.

У галузі машинобудування постійного вирішення потребуються такі стратегічно важливі завдання як забезпечення конкурентостійкості підприємства, покращення конкурентоспроможності продукції, розширення частки підприємства у певному сегменті ринку, підвищення інвестиційної привабливості підприємства, задоволення потреб споживачів на більш високому рівні ніж підприємства-конкуренти, формування додаткових та перспективних конкурентних переваг. У зв'язку з цим більш детального розгляду потребує та складова потенціалу підприємства, що відповідає за ефективність управлінських рішень, вдалість обрання стратегії розвитку та стабілізації підприємства, забезпечення ефективної функціональної взаємодії усіх структурних складових підприємства, обрання партнерів для конструктивної взаємодії та конкурентного співробітництва, а отже, ОУП.

Організаційно-управлінський потенціал підприємства – це багатовимірне утворення, структура якого формується під впливом групи чинників, що визначають весь спектр діяльності підприємства. До таких чинників відносяться [7, с. 99]: структурно-функціональні (тип організаційної структури, рівень децентралізації управління, рівень спеціалізації підрозділів) та соціально-трудові (чисельність персоналу за окремими категоріями, освітньо-кваліфікаційні характеристики, якість менеджменту, рівень трудової дисципліни).

Зазвичай, ОУП оцінюють з точки зору кількісного та якісного складу управлінського персоналу [8; 9, с. 26], витрат на утримання апарату управління [7], ефективності діяльності підприємства [10; 9, с. 25] та його функціональних сфер [11]. Найбільш змістовне визначення терміна надає Фаль Н. П., який стверджує, що «організаційно-управлінський потенціал характеризує здатність керівництва об'єднувати ресурси підприємства в процесі господарської діяльності для збереження і створення його конкурентних переваг» [12, с. 149].

Для формування ґрунтового поняття «організаційно-управлінський потенціал підприємства» з точки зору його взаємозв'язку з конкурентостійкістю дослідимо сутність складових цього поняття, а саме «організаційний потенціал підприємства» та «управлінський потенціал підприємства».

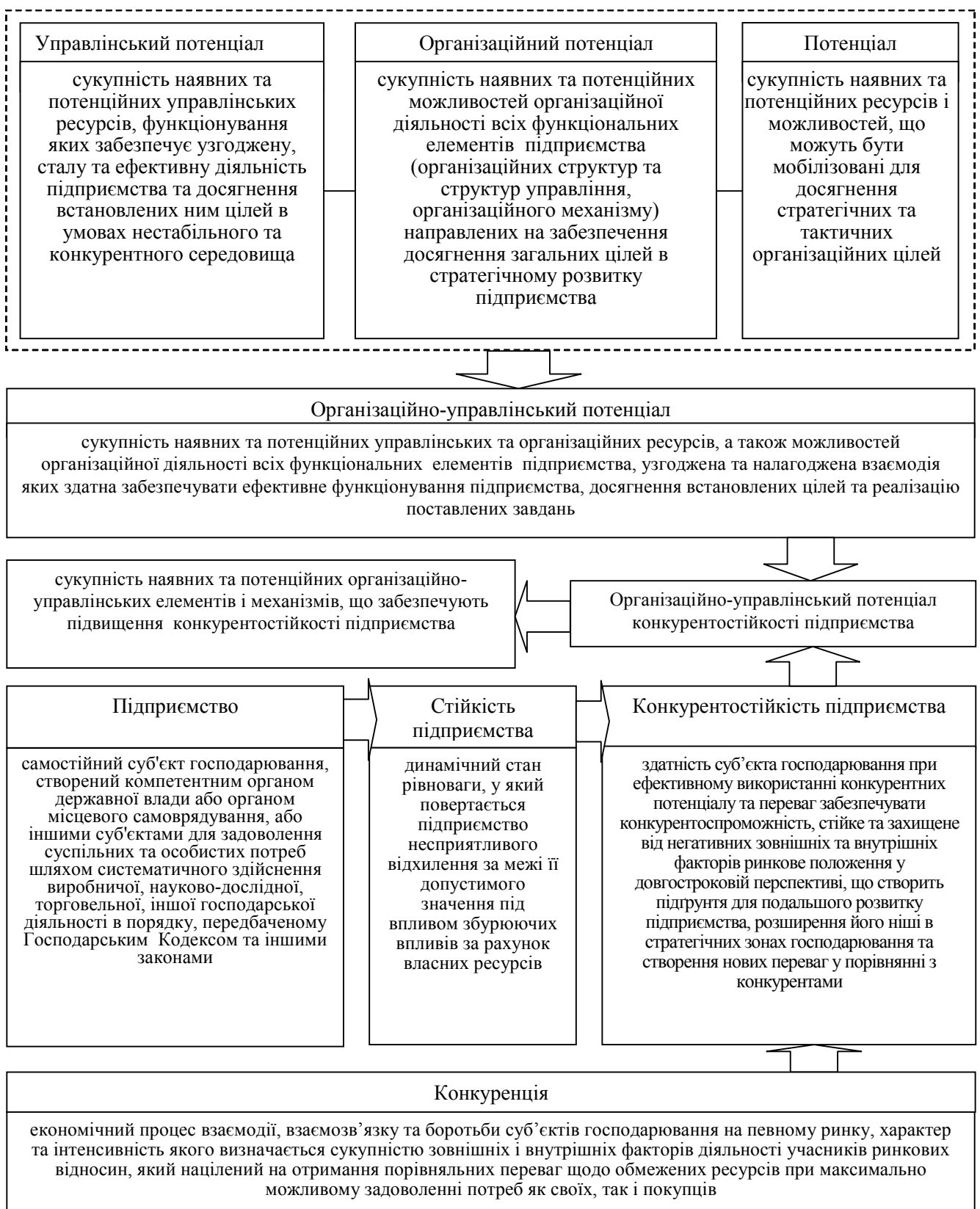

Рис. 2. Декомпозиційна модель формування поняття «організаційно-управлінський потенціал конкурентостійкості підприємства»

Управлінський потенціал підприємства повинен забезпечувати внутрішню фірмову гнучкість та ефективність потенціалу підприємства, що досягається за рахунок ефективності діяльності керівництва, на всіх рівнях управління, його творчої активності та здатності приймати рішення в умовах ризику та невизначеності, а також за рахунок ефективності та гнучкості самих управлінських ресурсів, системи управління та структури підприємства, їх здатності адекватно реагувати на зміни конкурентного середовища. Узагальнюючи наукову думку щодо поняття управлінського потенціалу

визначимо його як сукупність наявних та потенційних управлінських ресурсів функціонування яких забезпечую узгоджену, сталу та ефективну діяльність підприємства та досягнення встановлених ним цілей в умовах нестабільного та конкурентного середовища.

Ефективність управління підприємством залежить від ефективності управління окремими функціональними підсистемами, а також в значній мірі залежить від того, як збалансовано управління всіма підсистемами на рівні загального управління.

Організаційний потенціал – сукупність наявних та потенційних можливостей організаційної діяльності всіх функціональних елементів підприємства (організаційних структур та структур управління, організаційного механізму) направлених на забезпечення досягнення загальних цілей в стратегічному розвитку підприємств.

З таких позицій, тобто з позицій статичності і динамічності, підходимо до формування ОУП як головного елемента в здійсненні координаційно-регулюючої функції з орієнтацією їх на досягнення загальної стратегічної цілі підприємств. Організаційно-управлінський потенціал – сукупність наявних та потенційних управлінських та організаційних ресурсів, а також можливостей організаційної діяльності всіх функціональних елементів підприємства, узгоджена та налагоджена взаємодія яких здатна забезпечувати ефективне функціонування підприємства, досягнення встановлених цілей та реалізацію поставлених завдань.

На основі комплексного підходу до визначення поняття та обґрунтування усіх його складових, ОУП конкурентостійкості підприємства розуміється як сукупність наявних та потенційних організаційно-управлінських елементів і механізмів, що забезпечують підвищення конкурентостійкості підприємства. Схема формування теоретичного базису ОУП конкурентостійкості підприємства представлена на рис. 2.

Проведене дослідження дало змогу встановити наявність зв'язку між окремими складовими досліджуваного поняття, а саме «стійкість», «конкурентостійкість підприємства», «організаційний потенціал», «управлінський потенціал», «організаційно-управлінський потенціал», які логічно поєднуються в цілісну економічну категорію «організаційно-управлінський потенціал конкурентостійкості підприємства», що націлений на укріплення та покращення конкурентостійкості підприємства та досягнення стратегічних цілей та вирішення завдань, шляхом створення дієвого механізму управління потенціалом підприємства.

ВИСНОВКИ

У статті розвинуто науково-теоретичні основи процесу формування поняття організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємства, шляхом обґрунтування сутності складових досліджуваного поняття та встановлення взаємозалежності та взаємозв'язку між ними. Уточнення сутності структурних елементів поняття, а саме «конкурентостійкість підприємства» та «організаційно-управлінський потенціал підприємства» надасть змогу в перспективі подальшого дослідження сформувати якісний науково обґрунтований теоретико-методологічний інструментарій, обрати ресурсне та аналітичне забезпечення формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємства. Виходячи з проведеного аналізу, перспективними напрямками досліджень вважаємо формування теоретико-методичного інструментарію формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємств машинобудування, зокрема врахування особливостей функціонування машинобудівної галузі, специфічних факторів впливу, а також розробки принципів, методів та визначення інструментів управління конкурентостійкістю підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дикань В. Л. Обеспечение конкурентоустойчивости предприятия: Монография / В. Л. Дикань. – Харьков: Основа, 1995. – 160 с.
2. Сторожилова У. Л. Забезпечення конкурентостійкості підприємства через інноваційно-інвестиційний механізм: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 – економіка, організація і управління підприємствами / У.Л. Сторожилова. – Харків, 2006. – 19 с.

3. Чернега В.В. Конкурентостійкість підприємств та механізмів її забезпечення : монографія / В.В. Чернега ; [відповід. ред. О.Д. Гудзинський] ; Київський національний ун-т технологій та дизайну, Ін-т підготовки кадрів державної служби зайнятості України. – К. : ІПК ДСЗУ, 2008. – 235 с.
4. Миргородская Е. О. Эволюция финансового капитала в условиях глобализации: Автореф. дисс... докт. экон. наук: 08.00.01 – экономическая теория / Е. О. Миргородская; МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 2007. – 50 с.
5. Мохначев С. А. Управленческие аспекты конкурентоустойчивости регионального вуза на рынке образовательных услуг / С. А. Мохначев // Интеграция образования. – № 3/4 (48/49). – 2007. – С. 14-16.
6. Большой экономический словарь / [под. ред. А. Н. Азрилиана]. – М.: Институт новой экономики, 1997. – 864 с.
7. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібн. / О.С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк – К. : КНЕУ, 2004. – 316 с.
8. Кокарева Е. Ю. Формирование и использование организационного потенциала в антикризисном управлении предприятием: автореф. дис. к.э.н. / Е. Ю. Кокарева ; Тюменский государственный университет. – Т., 2002. – 23 с.
9. Баканов М. И. Теория экономического анализа : учебник / М. И. Баканов, А.Д. Шеремет. – 4-е изд., доп. и перераб. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 416 с.
10. Смирнова М. В. Организационный потенциал промышленного предприятия, методы его оценки с целью повышения качества менеджмент: автореф. дис. ... к.е.н. / М.В. Смирнова; Санкт-Петербургский государственный университет технологии и дизайна. – СПб., 2006. – 18 с.
11. Отенко И. П. Методологические основы управления потенциалом предприятия: научное издание / И. П. Отенко. – Х. : Изд. ХНЭУ, 2004. – 216 с.
12. Фаль Н. П. Организационно-управленческие ресурсы развития сельских местных сообществ / Н. П. Фаль // Экономика. – Вып. 316. - 2008. – С. 148 – 151.

УДК338.1

ГНУЧКІСТЬ ТА АДАПТИВНІСТЬ ЯК ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІНТЕГРОВАНІХ БІЗНЕС - СТРУКТУР ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

Дружиніна Ю.О.

У статті розкрито теоретичні підходи до визначення гнучкості та адаптивності як основних характеристик інтегрованої бізнес -структури. Розглянуто загальний підхід до формування гнучкості. Виділені складові гнучкості інтегрованої бізнес - структури та охарактеризовано взаємозв'язки між ними. Узагальнено показники фінансової гнучкості. Виділено основні джерела формування гнучкості виробничих систем.

Ключові слова: *інтегрована бізнес – структура, підприємство, гнучкість, адаптивність, виробництво, фінансова гнучкість, середовище*

У сучасній економіці під дією прискорюваних темпів зміни зовнішнього середовища і загрози старіння існуючих продуктів, значення інновацій, як фактору успіху постійно зростає. Поява нових технологій, зміна уподобань і смаків споживачів, посилення конкуренції детермінує скорочення життєвого циклу товару. Машинобудування як жодна інша галузь промисловості, зазнає впливу зовнішнього середовища. Це пояснюється галузевими особливостями. До них слід віднести: наявність високої частки вузькоспеціалізованого обладнання, задіяного в процесі виробництва; високу трудомісткість і енергоємність технологічного процесу; вузьку спеціалізацію виробництва про-